

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Manisa Yöresi Türk Tarih ve Kùltürünü
Araştırma ve Uygulama Merkezi**

**İKİNCİ ULUSLARARASI
MEVLÂNÂ, MESNEVÎ VE
MEVLEVÎHÂNELER
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ**

**18-20 Aralık 2002
Manisa Mevlevîhânesi**

Yayına Hazırlayan:
Yrd.Doç.Dr.Ünal ŞENEL

MANİSA - 2010

DEFTER-İ DERVİŞÂN YA DA XIX. ASIRDA YENİKAPI MEVLEVÎHÂNESİ GÜNLÜĞÜ

Sezai KÜÇÜK*

A. YENİKAPI MEVLEVÎHÂNESİ

İstanbul'da kurulmuş olan Mevlevî dergâhlarından, kuruluş tarihi itibarıyla Galata Mevlevîhânesi'nden sonra ikinci sırayı alan Yenikapı Mevlevîhânesi, 1006/1597 yılında devrin Yeniçeri Katibi Malkoç Mehmed Efendi (ö. 1056/1646)¹ tarafından tesis edilmiştir.² Zamanla gelişip büyüyen ve Mevlevîliğin İstanbul'daki en büyük merkezi haline gelen dergâh, bütün unsurlarını bir arada bulunduran bir mevlevîhâne şeklini alıp, Mevlevîlerce "âsîtâne" olarak kabul edilmiştir.³

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tarihine bakıldığında; başta padişahlar olmak üzere devlet ricâlinin, ilgi ve alakalarını dergâh üzerinden hiç eksik etmedikleri görülmektedir ki, bu durum özellikle İstanbul Mevlevîliğinin devlete ve yöneticilere yakınlığının anlaşılması açısından önemlidir.

Sultan IV. Murad, dergâhın ikinci postnişini Doğanî Ahmed Dede'ye teveccühlerinden dolayı dergâha çeşitli yardımlarda bulunmuştur.⁴ IV. Murad'dan başka, Yenikapı Mevlevîhânesi'ne gerek nakden gerekse vakıflar tahsisi veya dergâhın bazı kısımlarını tamir suretiyle yardım edenler olmuştur ki, bunların çoğunluğunu padişahlar, devlet adamları veya onların hanımları ve kızları teşkil etmektedir. Vezirazam Hekimoğlu Ali Paşa (1689-1758)⁵, Sadrazam Nâilî Abdullah Paşa (1698-1758)⁶, yine Vezirazam Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa (1745-1812)⁷,

* Yrd.Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

¹ Hüseyin bin İsmail Ayvansarayî, *Hadikatü'l-Cevâmî*, İstanbul 1281, I, 228; M. Ziyâ, *Merâkiz-i Mühimme-i Mevlevîyyeden Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul 1329, s. 35.

² *Tarih-i Nâimâ*, I, 187; Abdülbaki Nâsır Dede, *Defter-i Dervîşân II*, Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi (İSAM), 18112, v44a; *Ayvansarayî, a.g.e.*, s. 228; Ahmet Rifat, *Lûgat-i Tarihîye ve Coğrafya*, İstanbul 1300, VII, 41; M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 38; R. Ekrem Koçu, "Yenikapı Mevlevîhânesi" *Mûsikî Mecmuası* sy. 170, 1962, s. 59-61; Muzaffer Erdoğan, "Mevlevî Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevîhâneleri", *İÜEF Güney-Doğu ve Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sy. 4-5, İstanbul 1975-1976, s. 29-32; Baha Tanman, "Yenikapı Mevlevîhânesi", *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1992, s. 93-108; Ekrem Işın "İstanbul Mistik Tarihinde Yenikapı Mevlevîhânesi" s.125-131.

³ E. Işın, *a.g.m.*, s. 125.

⁴ M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 61, 114-115.

⁵ *Defter-i Dervîşân II*, v44a; Hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. Osmanzâde Tâib Ahmed, *Hadikatü'l-Vüzerâ* (Zeyl-i Ağazade Ömer Efendi, Ahmed Cavid Bey, Abdülfettah Şefkat Efendi) Freiburg 1969, II, 42-51.

⁶ *Defter-i Dervîşân II*, v47b; Hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. *Hadikatü'l-Vüzerâ*, II, 81-83.

⁷ Hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. *Hadikatü'l-Vüzerâ*, III, 47-49.

Şeyhülislam Mekkî Efendi (1714-1797)⁸ III. Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan (ö. 1220/1805)⁹ Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tamiri, genişletilmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi için yardımda bulunmuşlardır.¹⁰

Ayrıca XIX. Yüzyıla gelindiğinde, dergâha yapılan yardımlar sadedinde Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülmecîd, mevlevîhâneye erzak bağışında bulunmuş, Maliye Nâzırı Abdurrahman Nâfiz Paşa dergâha kütüphâne ve sebîl yaptırdıktan sonra, Maliye Nezâretine işletilip artırılması ve dergâh giderlerine harcanması için yüklüce para bırakmış, Hâlet Efendi ve Kasabbaşı Bâkir Efendi çeşitli bağışlarda bulunmuşlar, Konya Valisi Mustafa Hıfzî Dede Paşa bir miktar para vakfetmiş, Mehmed Ârif Paşan'ın hanımı yanan mutfakçı yenilemiş, Sultan Mahmud'un kızı Âdile Sultan (1826-1899)¹¹, eşi Kaptan-ı Derya Mehmed Ali Paşa (1813-1868)¹² mevlevîhânedeki sarnıcı yaptırmış, Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa (1808-1886)¹³ Kalender Çeşmesi'nden mevlevîhâneye kadar olan yolu kaldırım döşetmiş, Keçecizade Fuad Paşa (1814-1868)'nin¹⁴ eşi Behiye Hanım dergâha 1000 lira bağışlamış, Sadrazam Midhat Paşa (1822-1884)¹⁵'nin kızı Memduha Hanım da mevlevîhânenin harem dairesine bitişik olan bostanı satın alıp dergâha bağışlamıştır.¹⁶ Sultan Mahmud'un Yenikapı Dergâhı müdavimlerinden olduğu, hatta karlı ve soğuk kış günlerinde dahi dergâhı ve Osman Selahaddin Dede'yi ziyâret ettiği, oğlu Abdülmecîd'in de tahta geçtikten sonra babası gibi Yenikapı Dergâhı'nı ve Osman Selahaddin Dede'yi sık sık ziyâret ettiği kaynaklarda zikredilir.¹⁷

Kuruluşundan itibaren devlet büyüklerinin teveccühünü kazanan Yenikapı Mevlevîhânesi'nde son postnişin Abdülbâkî Dede (Baykara)'ye kadar yirmi Mevlevî şeyhi görev yapmıştır.¹⁸

⁸ Hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. A. Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ankara 1972, s. 159-160.

⁹ Hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, s. 99.

¹⁰ M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 62-63.

¹¹ Âdile Sultan ile ilgili bilgi için bk. M. Ç. Uluçay, *a.g.e.*, s. 135-138.

¹² Bk. İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Sadrazamlar*, İstanbul 1982 (Üçüncü Baskı), I, 59-73.

¹³ Bk. İbnülemin, *a.g.e.*, I, 196-258.

¹⁴ Bk. İbnülemin, *a.g.e.*, I, 149-195.

¹⁵ Bk. İbnülemin, *a.g.e.*, I, 315-414.

¹⁶ M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 61-64.

¹⁷ Bk. M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 182.

¹⁸ Bk. Zakir Şükrü Efendi, "İstanbul Tekkeleri Silsile-i Meşâyih (Mecmuâ-yı Tekâyâ)", *İslam Medeniyeti Dergisi*, sy. 4, Ağustos 1980, s. 85-86; M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 107-217; R. E. Koçu, *a.g.m.*, s. 59-61.

Dergâhın İlk postnişini Kemâl Ahmed Dede (ö.1010/1601)'dir.¹⁹ Kemâl Ahmed Dede ile birlikte, XIX. yüzyıla gelinceye kadar dergâhta on üç şeyh²⁰ postnişin olmuştur. Bunlardan ilk yedisinin adı da Ahmed'dir. Bunlar sırasıyla, Kemâl Ahmed Dede (ö.1010/1601), Doğânî Ahmed Dede (ö. 1040/1630)²¹, Sabûhî Ahmed Dede (ö. 1060/1650)²², Câmî Ahmed Dede (ö. 1082/1671)²³, Kaârî Ahmed Dede (ö. 1090/1679)²⁴, Nâcî Ahmed Dede (ö. 1120/1719)²⁵ ve Pendârî Ahmed Dede (ö. 1123/1711)'dir.²⁶

İsimleri geçen Ahmed dedeleri takiben Yenikapı Mevlevîhânesi'nde postnişin olarak Seyyid Nesîb Yusuf Dede (ö. 1126/1714)²⁷ bulunmuştur. Daha sonra sırasıyla Peçevî Ahmed Dede (ö. 1137/1724)²⁸, Mesnevîhân Ahmed Dede (ö. 1148/1735)²⁹, Sâfî Mûsâ Dede (ö. 1157/1744)³⁰, Köçek Mehmed Dede (ö.

¹⁹ Sakıb Dede, *Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyyân (Sefîne-i Mevlevîyye)*, Mısır 1283, II, 64; Ali Enverî, *Semahâne-i Edeb*, Âlem Matbaası, İstanbul 1309, s. 202, 204; Zâkir Şükrü, *a.g.e.*, s. 85; M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 80,88.

²⁰ Ayvansarayî, *a.g.e.*, I, 228-229; M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 118-122; Zâkir Şükrü Efendi, *a.g.e.*, s. 85.

²¹ *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 71-76; *Semahâne-i Edeb*, s. 141-142;

²² Vefat tarihini Şeyhî Mehmed Efendi 1057/1647, Ayvansarayî 1045/1635, *Semahâne-i Edeb* ve *Mecmuâ-yı Tekâyâ* 1054/1644 olarak vermektedir. Bk. Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, III, 147; Ayvansarayî, *a.g.e.*, I, 228; *Semahâne-i Edeb*, s. 202-204; Zâkir Şükrü, *Mecmuâ-yı Tekâyâ*, s. 85; Ayrıca bk. *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 76-81

²³ *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 106-110. Vefat tarihini, Şeyhî Mehmed Efendi, Ayvansarayî ve Zâkir Şükrü 1078/1667 olarak vermektedir. Bk. Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, III, 574; Ayvansarayî, *a.g.e.*, I, 229; Zâkir Şükrü, *Mecmuâ-yı Tekâyâ*, s. 85

²⁴ Hayatıyla ilgili geniş bilgi için bk. Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, III, 574; *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 110-115.

²⁵ *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 149-151; M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 122; *Semahâne-i Edeb*'de Naci Ahmed Dede'nin vefatı 1023 olarak veriliyorsa da bu tarih yanlıştır. bk. *Semahâne-i Edeb*, s. 231. *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 149-151.

²⁶ Ayvansarayî, *a.g.e.*, I, 229; Ahmet Rifat, *a.g.e.*, VII, 41; M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 80-122; Zâkir Şükrü, *Mecmuâ-yı Tekâyâ*, s. 85.

²⁷ Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, IV, 426; *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 224-226; Sa'deddin Nüzhd-Muhammed Ferid, *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyat*, Konya 1926, s.127; Ayvansarayî vefat tarihini 1137/1724, *Semahâne-i Edeb* 1123/1711 olarak vermektedir. Bk. Ayvansarayî, *a.g.e.*, I, 229; *Semahâne-i Edeb*, s. 231.

²⁸ Şeyhî Mehmed Efendi vefat tarihini tam olarak; 18 Rebiulahir 1137/1724 olarak vermektedir. bk. Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, IV, 682.

²⁹ Fındıklı İsmet Efendi, *Şakaiki Nûmanîyye Zeyilleri (Tekmiletü's-şekâik fi Ehl-i Hakaik)*, (Nşr. Abdülkadir Özcan) İstanbul 1989, V, 420-421; Ayvansarayî ve Zâkir Şükrü Efendi vefat tarihini 1145/1732 olarak aktarmaktadır. Bk. Ayvansarayî, *a.g.e.*, I, 230; Zâkir Şükrü, *Mecmuâ-yı Tekâyâ*, s. 85.

³⁰ *Semahâne-i Edeb*, s. 128-129.

1159/1746) ve Ebû Bekir Dede (ö. 1181/1775)³¹ dergâhta meşihat makamında bulunmuşlardır.³²

Yenikapı Mevlevihânesi, XIX. yüzyıla gelinceye kadar Mevlevî tarikatının önemli merkezlerinden biri kabul edilmiş, Mevlevîlik tarihine mührünü vuran önemli bir çok Mevlevî'nin yetişmesine katkıda bulunmuştur. Bunlardan Câmî Ahmed Dede'nin dervişlerinden olan Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendî, müzikî bilgilerini bu dergâhta almış, Şeyh Galip ve Hammamîzâde İsmail Dede Efendî Ali Nutkî Dede'nin elinde bu dergâhta yetişmiştir.³³

Önceleri Melâmî meşreb Mevlevîlerin merkezi olan dergâhta³⁴, bu özellikleriyle tanınan Sabûhî Ahmed Dede³⁵, Câmî Ahmed Dede³⁶, Peçevî Ahmed Dede³⁷ ve Ebû Bekir Dede³⁸ görev yapmıştır.

"XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren İstanbul mevlevihânelerinin ortak yönetimi güçlü bir şeyh ailesinin elinde bulunmuştur. Mûsâ Sâfî Dede ailesine mensub bulunan Mevlevî şeyhleri bu yüzyılın sonuna kadar Galata, Kasımpaşa ve Yenikapı Mevlevihânelerinde şeyhlik yapmışlardır. Yenikapı Mevlevihânesi'nde bu ailenin temsilcisi Sâfî Mûsâ Dede 1159/1746 yılına kadar meşihat makamında bulunmuş ve bu yıldan sonra dergâhın yönetimine başka bir aile gelmiştir. Bu ailenin ilk temsilcisi olan Ebû Bekir Dede'yle dergâhın tarihinde yeni bir dönem açılmış ve dergâh kapanıncaya kadar Ebû Bekir Dede'nin soyundan gelen şeyhler tarafından yönetilmiştir.

1159/1746 yılından tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar da Yenikapı Mevlevihânesi'nin yönetimini, dergâhın on üçüncü şeyhi olan Ebû Bekir Dede

³¹ *Ayvansarayî* vefat tarihini 1190/1776, Zâkir Şükrü Efendî 3 Receb 1189/1775 olarak aktarmaktadır. bk. *Ayvansarayî*, a.g.e., I, 230; Zâkir Şükrü, *Mecmuâ-yı Tekâyâ*, s. 85; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 265.

³² Yenikapı Mevlevihânesi'nde XIX. yüzyıla gelinceye kadar meşihat makamında bulunan postnişinler ve hal tercemeleri için bk. *Ayvansarayî*, a.g.e., I, 228-229; M. Ziyâ, a.g.e., s. 80-143; Zâkir Şükrü, *Mecmuâ-yı Tekâyâ*, s. 85; *Sicill-i Osmânî*, II, 189-190; R. Ekrem Koçu, a.g.m., 59-61; M. Erdoğan, a.g.m., s. 29-32; B. Tanman, a.g.m., s. 93-108; E. Işın, a.g.m., s. 125-131.

³³ M. Ziyâ, a.g.e., s. 158.

³⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, (İkinci Baskı), İstanbul 1983, s. 220.

³⁵ Gençlik yıllarında Eyüb'î Kasım Baba'dan Bektâşî icâzeti almış ve ardından Konya Mevlânâ Âsitânesinde Mevlevîliğe intisab ederek çile çıkarmıştır. Bk. *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 76; *Semahâne-i Edeb*, s. 120; M. Ziyâ, a.g.e., s. 95-98.

³⁶ Şeyhi Sabûhî Ahmed Dede'den Melâmet neş'esini almıştır. *Sefîne-i Mevlevîyye*, II, 106; M. Ziyâ, a.g.e., s. 130-131.

³⁷ Müstakimzâde'ye göre tanınmış Melâmî-Hamzâvîlerden Emir Halil Ağa'nın sohbetlerine katılmış ve bu neş'esini oradan almıştır. A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* s. 308

³⁸ Melâmîler'den Habeşîzâde Zâim Ağa'nın sohbetlerine katılmıştır. A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 308.

ailesine mensub Mevlevî şeyhleri üstlenmiş³⁹ ve ailenin diğer bir kolu da Galata Mevlevîhânesi'nin yönetimine gelmiştir. Bu aile aynı zamanda saray ile Konya'daki çelebilik makamı arasında XIX. yüzyıl başlarından itibaren idârî ve kültürel reformlarda ortaya çıkan anlaşmazlıkları çok iyi değerlendirmiş, ağırlığını modernleşme yanlısı kadrolardan yana koyarak sarayında desteğini almış ve bu tarihe kadar Mevlevîliğin merkeziyetçi yapısını temsil eden Mevlânâ Âsitânesi postnişinleri, özellikle şeyh atamalarında yalnızca tasdik makamına indirebilecek kadar siyasî nüfuz kazanmıştır.”⁴⁰

XIX. yüzyılın Yenikapı Dergâhı'ndaki son şeyhi ve yine bu yüzyıla kişiliği ve siyasî yönüyle damgasını vurmuş Osman Selahaddin Dede'nin oğlu Celâleddin Dede'nin, Konya Dergâhı tarafından Mâbeyn'e yazılacak arızaları müsvedde olarak Konya'ya göndermesi ve burada Çelebi Efendi tarafından temize çekilerek mühürlenip gereken makamlara takdimi⁴¹ bu yüzyılda İstanbul Mevlevî dergâhlarının Mevlevî tarikatı içindeki ağırlığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

XIX. yüzyıla girildiğinde bu dergâhın yönetiminde Ebû Bekir Dede'nin vefatıyla postnişinlik makamına geçen büyük oğlu **Ali Nutkî Dede (ö. 1219/1804)** bulunmaktadır. Ali Nutkî Dede'yi takiben, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ebû Bekir Dede'nin ikinci oğlu⁴², Ali Nutkî Dede'nin küçük kardeşi olan **Abdûlbâkî Nâsır Dede (ö. 1236/1821)** bu dergâhın on beşinci postnişini olmuştur.⁴³ Daha sonra Abdûlbaki Nâsır Dede'nin oğlu **Receb Hüsnü Dede (ö. 1245/1826)** beş yıl, Ebû Bekir Dede'nin en küçük oğlu, Ali Nutkî ve Abdûlbaki Nâsır Dede'nin kardeşi **Abdûrrahim Kûnhî Dede (ö. 1247/1831)** iki yıl, Abdûlbaki Nâsır Dede'nin oğlu **Osman Salahaddin Dede (ö. 1304/1887)** elli yedi yıl ve Osman Selahaddin Dede'nin oğlu **Mehmet Celaledin Dede (ö. 1326/1908)** yirmi yıl vazife yapmışlardır. Yenikapı Mevlevîhânesi'nin son şeyhi, Mehmed Celaledin Dede'nin oğlu **Abdûlbaki Dede (Baykara)** de tekkeler kapatılıncaya kadar bu dergâhta on yedi yıl vazife yapmıştır.⁴⁴

Defter-i Dervîşân, XIX. Yüzyılda Yenikapı Mevlevîhânesi'nde postnişin olan yukarıda zikrettiğimiz yedi şeyhi tarafından kaleme alınmıştır.

³⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 265.

⁴⁰ E. Işın, *a.g.m.*, s. 128

⁴¹ M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 204.

⁴² Ebû Bekir Dede'nin üç çocuğu vardır. Ali Nutkî Dede, Abdûlbâkî Nâsır Dede ve Abdurrahman Kûnhî Dede. Bk. Yılmaz Öztuna, *Türk Müsikî Ansiklopedisi*, İstanbul 1969, I, 32-33.

⁴³ *Semahâne-i Edeb*, s. 232; M. Ziyâ, *a.g.e.*, s. 148; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 257-258; Nuri Özcan, “Abdûlbâkî Nâsır Dede”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), II, 199.

⁴⁴ Geniş bilgi için bk. Sezai Küçük, *XIX. Asırda Mevlevilik ve Mevleviler* (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2000, s. 93-118.

B. DEFTER-İ DERVİŞÂN I-II

Defter-i Dervîşân, XIX. Yüzyılın başlarındaki ilk şeyhinden son şeyhine kadar Yenikapı Mevlevîhânesi postnişinleri tarafından günlük tarzında, tarihi ve biyografik notları ihtiva eden iki defterdir. Genel anlamda defterlerde, Yenikapı Mevlevîhânesi merkez olmak üzere dönemin tarihi, tasavvufî siyasî ve ictimai olaylarının kayıtları ve özel anlamda da Mevlevî tarikatını, şeyhlerini ve dergâhları ilgilendiren hadiselerin gün gün kayıtları bulunmaktadır.

Bu haliyle günlük tarzında yazılmış nadir bir örnek ve önemli bir kaynak niteliğindedir.

Defter-i Dervîşân'a benzer kaleme alınmış eserleri tasavvuf ve tarikatlar tarihi kayıtları içinde bulmak mümkündür. Zaman zaman bazı dervişlerin, kendilerinin ve şeyhlerinin hayat hikayelerini, dergâhlarını kaydettikleri, kendi tasavvufî tecrübelerini içeren defterler veya mecmualar kaleme aldıkları çalışmalara rastlıyoruz.

Seyyid Hasan adlı bir Sümbülüyye dervîşi 1661-1665 yılları arasında düzenli olarak bir günlük tutmuş ve birinci tekil şahıs ağzından çerçevesi özellikle Sümbülüyye dervîşleri olmak üzere mülaki olduğu hadiseleri defterine kaydetmiştir.⁴⁵ Yine Aziz Mahmud Hüdaî, Muhyiddin Üftade'nin müridi olduğu sıralarda, 1577-1578 yıllarına ait Arapça günlüğü de bu türden addedilebilir.

Bir başka örnek olarak da; meşhur Mevlevî Şahidi'nin, Divâne Mehmed Çelebi'ye dair yazdığı bir risale içinde yer alan kayıtlar da, bahsettiğimiz tarzda bir günlük kayıtları olarak kabul edilebilir.⁴⁶

Diğer bir örnek de yine Mevlevî tarikatı içinden, Kasımpaşa Mevlevîhânesi müntesiplerinden Aşçı Dede diye bilinen Aşçı İbrahim Dede'nin *Mecmu'a*'sıdır. İki cilt ve tamamen Aşçı İbrahim Dede'nin kendi hayat hikayesi, tarikata intisabı, tarikat içinde geçirdiği seyr u sulûku ve Kasımpaşa Mevlevîhânesi başta olmak üzere o dönemde şahit olduğu önemli hadiseleri kaydettiği bu *Mecmu'a*'da, günlük tarzında telif edilmiştir. *Mecmu'a*'da özellikle müellifin Anadolu'da aldığı bir görev sebebiyle gittiği şehir veya şehirlerde Mevlevîlik ve Mevlevîlerle ilgili günlük hatıralarını ihtiva eden kayıtları, Mevlevîlik tarihi açısından önem arz etmektedir.⁴⁷

Beşiktaş Mevlevîhânesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede (ö.1911)'nin *Mecmu'a*'sını da *Defter-i Dervîşân* türüne son bir örnek olarak verebiliriz. Halen Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi 7467 numarada kayıtlı bulunan bu *Mecmu'a*; *Defter-i Dervîşân* tarzında tutulmuş bir günlüktür. Aynı zamanda XIX. yüzyıl Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Osman Selahaddin Dede'nin damadı olan Hüseyin Fahreddin Dede beklide tebliğimize konu olan ve Kayınpederi Osman

⁴⁵ Bk. Surayı Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (ikinci Baskı) İstanbul 1998, s. 212-214.

⁴⁶ S. Faruki, a.g.e., s. 215.

⁴⁷ Tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde (TY, nr. 78-80) bulunan Aşçı İbrahim Dede Mecmuası; 2000 sayfayı aşan üç büyük ciltten (I: cilt 660 sayfa, II: Cilt 617 sayfa, III: Cilt 840 sayfa) meydana gelmektedir. Eser klasik bir hatırat niteliğinde olmayıp, tasavvufî bilgilerle hatırat iç içe yer almaktadır. Eser XIX. Yüzyılda yaşayan bir dervîşin hatıralarını ihtiva etmekten öte o dönemdeki Osmanlı toplum hayatını çok geniş açıdan yansıtan bir ayna gibidir. İstanbul'daki tekke ve tasavvuf hayatını anlatması ve o dönem Osmanlı şehirlerinden bir çoğunu gözler önüne sermesi açısından da önemlidir. Geniş bilgi için bk. Nihat Azamat, "Aşçı İbrahim Dede Mecmuası", s.546.

Selahaddin Dede'nin de içinde kayıtları bulunan Defter-i Dervîşân'ı görmüş ve aynı tarzda bir günlük tutmaya başlamıştır. Öyle ki Fahreddin Dede'nin *Mecmu'a*'sındaki kayıtlara bakıldığında, *Defter-i Dervîşân*'da olduğu gibi bu kez Beşiktaş Mevlevîhânesi merkezli devrin tasavvufi, ictimâî, siyâsî olaylarına dair kayıtların tutulduğunu görüyoruz. Hüseyin Fahreddin Dede'nin tek yazılı eseri olan *Mecmuâ*' aynı zamanda Dede'nin adeta günlüğüdür. Fahreddin Dede bu *Mecmuâ*'ya yaşadığı önemli olayları tarihleriyle birlikte not düşmüş, bazen de ayrıntı gerektiren hadiseleri kısaca yazmıştır. Beşiktaş Mevlevîhânesi'nden çıkış, Maçka'ya yerleşmeleri, oradan tekrar Bahâriyedeki sahilhânelere dervişlerle birlikte göçleri, evliliği, annesinin vefatı, dünyaya gelen çocukları ve doğum tarihleri, torunları ve doğum tarihleri, sünnet merasimleri v.s. gibi örnekler *Mecmu'a*'daki kayıtlardan bazılarıdır.⁴⁸

Defter-i Dervîşân birbirini takip eden iki defterden (*Defter-i Dervîşân* I-II) müteşekkildir. *Defter-i Dervîşân*'ın ilk defteri, adı geçen mevlevîhânenin XIX. Yüzyılı idrak etmiş ilk şeyhlerinden Ali Nutkî Dede tarafından yazılmaya başlanmış, onun 1804 yılında vefatıyla kardeşi Abdülbaki Nâsır Dede tarafından devam ettirilmiştir.

Süleymânîye Kütüphanesi Nafiz Paşa Bölümü 1194 numarada kayıtlı olan birinci *Defter-i Dervîşân* 96 varaktan ibaret olup, bazı sayfalar boş ve 67-83. varakları eksiktir.

Ali Nutkî Dede, defterdeki kayıtlara, v1a'ya not aldığı ve günlük tutmaya başladığı tarihi ifade eden "Bed'ü't-tarih 21 Zilhicce 1213 senesi yevmü's-sebt" notuyla başlamış ve aşağıda bazı örneklerini aktaracağımız şekilde günlük notlarını sayfa sayfa kaydetmiştir. İlk varağındaki Ali Nutkî Dede'nin bu notundan, 21 Zilhicce 1213/26 Mayıs 1799 tarihinde yazılmaya başlandığı anlaşılan eserin aynı varağında Abdülbaki Nâsır Dede'nin 16 Cemaziyelahir 1219/22 Eylül 1804 tarihli vakıf kaydı bulunmaktadır.

Birinci defterin ilk yirmi iki varağı Ali Nutkî Dede'nin meşihatinden vefatına kadar geçen süre içinde tuttuğu notları ihtiva etmektedir. Bu kısımda kendisine intisab eden dervişlerin adları, meslekleri, dergâha geliş ve çile çıkardıktan sonra hücreye çıkış tarihleri, aralarında kardeşleri Abdülbâkî Nâsır Dede, Abdürrahim Künhî Dede ile Hammamîzâde İsmail Dede ve Şeyh Galib Dede'nin de bulunduğu dervişlerin sema meşkinden sonra mukabeleye giriş tarihleri, arakiye giyen Mevlevî muhiblerinin adları ve arakiye giyiş tarihleri yer almaktadır. Ayrıca bu kısımda, Yenikapı Dergâhı'nda ve İstanbul mevlevîhânelerindeki gelişmeler, İstanbul'da ve bazı diğer Osmanlı şehirlerinde meydana gelen çeşitli olaylar, bazı Mevlevî şeyhlerinin posta tayin, azl ve vefat tarihleri ile ilgili gün ay yıl hatta saat bildirilerek düşülmüş notlar bulunmaktadır.

Abdülbaki Nâsır Dede'nin tuttuğu notları ihtiva eden kısımda (22b-96b) 1804-1808 yılları arasında vefat eden Yenikapı, Kasımpaşa, Üsküdar, Kütahya, Karahisar, Tavşanlı mevlevîhânelerine mensub bazı derviş ve şeyhler hakkında kısa biyografik bilgiler, Ali Nutkî Dede ile ilgili notlar, 1804-1813 yılları arasında dergâha gelen, sema meşk ettikten sonra mukabeleye giren, çilesini tamamlayıp hücreye çıkan, arakiye ve sikke giyen derviş ve muhibbâna dair kayıtlar, diğer tarikatlara mensup bazı şeyhlerin vefat tarihleri, Yenikapı Mevlevîhânesi ve

⁴⁸ Hüseyin Fahrettin Dede, *Mecmuâ*', Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 7467.

Abdlbaki Nâsır Dede ailesine dair bilgiler ve Sultan II. Mahmut'un doğan veya vefat eden çocuklarına ait bilgiler yine en ayrıntılı tarihleriyle mevcuttur. Eserin sonunda neydeki perdeleri gösteren bir  ekil, ayrıca Ali Nutk  Dede tarafından yazılan bazı ila  terkipleri ve lugazlar bulunmatadır.

Abdlbaki Nâsır Dede, Recep Hüseyin Hsn  Dede, Abdrrahim Knh  Dede, Osman Selahaddin Dede, Mehmed Celaleddin Dede ve Abdlbaki Dede (Baykara)'nin me ihatları döneminde tuttıkları notları ihtiva eden İkinci *Defter-i Derv    n*, Yenikap  Mevlev    nesi'nin son  eyhi Abdlbaki (Baykara) Dede'nin oğlu Rus  hi Baykara'ya intikal etmi  ve bu gün Rus  hi Baykara'da bulunan eserin bir fotokopisi Türkiye Diyanet Vakf  İ lam Ara tırmaları Merkez Kütüphanesi numara 18112'de bulunmaktadır. Bazı bo  ve koparılm   yaprakların bulunduğu bu ikinci *Defter-i Derv    n*'in büyük kısmı Abdlbaki Nâsır Dede tarafından kaleme alınm  , yukarıda ismi ge en Yenikap  Mevlev    nesi  eyhleri de kendi dönemlerine ait Ali Nutk  Dede ve Abdlbaki Nâsır Dede'ye göre az da olsa notlar d    lerdir.

Abdlbaki Nâsır Dede eseri, 23 Rebi' lahir 1231/23 Mart 1816 tarihinde derg  tan  ıkarılmamak  artıyla vakfettiğini kaydettikten sonra v1a'da muhtevasını bir sel felaketi üzerine tahrip olan nüshalardan naklettiğini söyler. 1a, 5b-6a, 9b, 12b, 20b-65b numaralı varaklarda yer alan Abdlbaki Nâsır Dede'ye ait notlar 1813-1820 yılları arasında sikke ve arakiye giyen ve  ileye giren müridlerin adları, derg  ha geli  tarihleri ile derg  h ailesi mensublarının ve diğer bazı Mevlev   eyhlerinin çocuklarının doğum, arakiyye, sikke giymeleri ve evlenmeleriyle ilgili bilgileri ihtiva eder. Daha sonra mevlev    nenin vakfiyesi ve tevliyetine ait bilgiler, 1814-1820 yılları arasında derg  ha türbedar, neyzenba ı, imam, müezzin, semazenba ı, a  ıba ı, sebilci gibi görevlere tayin edilenler, 1813-1817 yılları arasında bazı Mevlev yye, Nak bendiyye, Rifa yye, Snbul yye,  azeliyye, Sa'diyye,  abaniyye, Celvetiyye ve U  akiyye  eyhlerinin me ihat ve vefat tarihleriyle mezkur  eyhlerin kısa biyografileri, bazı neyzenba ı,  ehzade, sultan ve  eyhulislamların vefat tarihleri ile birkaç caminin,  e menin yapılı ına dair bilgiler, İ stanbul'da meydana gelen tabii afetler ve bazı önemli olaylar, Yenikap  Mevlev    nesi'nin 1816-1817 yılları arasında yapılan tamiratı ile ilgili kayıtlar ve kısa tarih esi, Konya'daki Mevl  na Derg  h 'nın 1817 yılında sona eren tamiratıyla ilgili bilgiler yer almaktadır.

Abdlbaki Nâsır Dede'den sonra derg  ha  eyh olan oğlu Recep Hüseyin Hsn  Dede'nin tuttuğu notlar 66a-69b, 82b, 87b, 93a-b numaralı varaklarda dağınık olarak bulunmaktadır.

Bu ikinci *Defter-i Derv    n*'da Recep Hüseyin Hsn  Dede'nin vefatı üzerine derg  hta bir müddet  eyhlik yapan amcası Abdrrahim Knh  Dede'ye ait sadece bir sayfalık (v3a) not bulunmaktadır.

Abdlbaki Nâsır Dede'nin diğer oğlu Osman Selahaddin Dede'nin tuttuğu notlar eserin 1b, 3a-5a arası, 6b, 13b, 17b numaralı varaklarında yer almaktadır.

79b'de Osman Selahaddin Dede'nin oğlu Mehmed Celaleddin Dede'nin me ihatı döneminde  ileye giren derv  ler defterin geleneęine uyularak bir liste halinde tespit edilmi tir.

Eserin sonlarında mevlev    nenin son  eyhi Abdlbaki Nâsır Dede'nin ailesine dair bazı bilgiler ihtiva eden notları ile kendisini yazdığı iki tarih manzumesi yer almaktadır.

Bu iki eserdeki kayıtlarda eserlerin birinci varagından başlayıp sayfa sırası takip edilerek değil de aynı anda değişik varaklara değişik başlıklar konularak hatta bazı varaklar boş bırakılıp atlanarak kayıtlar yapılmıştır. Bu sebeple defterlerdeki varaklar sırayla çevrildiğinde şeyhlik sırasına veya tarih akışına göre olayların kayıtları beklenirken, şeyhlik sırası veya tarihi akış karışık olarak kaleme alındığı görülmektedir.

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tarihi ile ilgili bilgilerin yanı sıra bu dönemlerde yaşayan ünlü mutasavvıf, devlet adamı ve sanatkarlara dair biyografik bilgilere yer veren, bazı siyasî ve tarihî olayları ayrıntılarıyla anlatan eser, XIX. Yüzyıl Osmanlı kültür, edebiyat ve tasavvuf tarihi açısından önemli bir bilgi niteliği taşımaktadır.⁴⁹

C. DEFTER-İ DERVÎŞÂN'A YAPILAN KAYITLAR

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin XIX. Yüzyılın başlarındaki ilk şeyhi Ali Nutkî Dede başta olmak üzere, 1925 yılında dergâh kapanıncaya kadar vazife yapan şeyhler, vazife yaptıkları müddetler içerisinde, gerek dergâhla ve Mevlevîlikle ilgili gerekse vukua gelen hadiseleri defterlere kayıtlar yaptıklarını yukarıda ifade etmiştik. Defterler incelendiğinde Mevlevî şeyhlerinin vefat, atama kayıtlarının, dergâha gelip, çilegüzin olan veya arakiye ve sikke giyen Mevlevî dervişlerinin kayıtlarının çoğunluk arzettiği, ayrıca dergâhta vazife yapan şeyhlerin aileleriyle ilgili gelişmeleri (doğum, vefat, sünnet, evlilik, yolculuk) içeren kayıtların da özellikle dercedildiği görülmektedir.

Biz *Defter-i Dervîşân*'da kayıtları genel bir sınıflandırmaya tabi tutarak, bu kayıtlardan seçtiğimiz bazı örnekleri kayıt üslubunu da muhafaza ederek aşağıda aktarmaya çalıştık.

1. Vefat Kayıtları

a. Vefat eden Mevlevî Şeyhleri ve Dervişleri

Vefat-ı Şeyh-i Tavşanlı, Şeyh Abdülhâfız, 18 Safer 1178.

Merhum şeyh Vecdî Dede'nin ismi Mustafa imiş ve velâdeti 1028 tarihi imiş ve kendi mâlik olduğu *Mesnevî Şerif*'in zahrında kendi hattı ile tahrir eylemiştir. Şaban 1214. Yenişehir tekkesi (Rumeli) onun zatına bina olunmuştur.⁵⁰

Vefat-ı Mes'ude Hanım, Galib Efendi'nin hemşiresi, 7 Muharrem 1214.

Vefat-ı Şeyh Musa, sabık Kasımpaşa şeyhi ibn Şeyh Selim, 26 Muharrem 1214.⁵¹

Vefatı Hz. Hüseyin Çelebi Efendi, 19 Safer 1216.⁵²

Vefat-ı Karahisari Dervîş Muhammed Dede Mevlevî, Şevval 22 1216.⁵³

⁴⁹ *Defter-i Dervîşân* ile ilgili bilgi için bk. Nuri Özcan, "Defter-i Dervîşân", *DİA*, IX, 90-91.

⁵⁰ Ali Nutki Dede-Abdûlbaki Nâsır Dede, *Defter-i Dervîşân I*, Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1194, 1a.

⁵¹ *Defter-i Dervîşân I*, 16b

⁵² *Defter-i Dervîşân I*, 19a

Vefat-1 Bursa şeyhi, 4 Muharrem 1214.⁵⁴

Vefat-1 Siroz şeyhi Mustafa der Kütahya, 19 Zilkade 1214.⁵⁵

Vefat-1 Türbedâr es-Seyyid Muhammed Dede Efendi, Zilhicce 1219.⁵⁶

Vefat-1 Dervîş Muhammed Fergânî, 28 Rebiulahir 1219.⁵⁷ (Bu kayıt Ali Nutkî Dede'nin deftere düştüğü son kayıttır. Bundan sonra aynı sayfada Abdülbaki Nâsır Dede'nin kayıtları başlamaktadır.)

Vefat-1 kafesci Hanife Kadın 29 Zilkade 1219 yevm-i Cuma. Hamuşân-ı fukaraya defn olunmuştur. Merhume yirmi seneden mütecevaz Mevlevîhâne-i Bab-ı Cedid'de hatunlar kafesinin kafesçisi olmuştur. Merhumenin validesi Aîşe Kadın dahi kırk seneyi mütecevaz kafesçi olmuştur. O dahi hamuşânda medfundur.

Vefat-1 Eyyübî Nuri Efendi el-Mevlevî ez gudât, Ramazan 1220.

Vefat-1 Neş'et Süleyman Efendi 15 Rebiulahir 1222. Şu'arâdan olup Farisi hocası idi. *Mesnevî-i Şerîf* okutur idi. Ve Nakşbendiyyeden idi. Defterhâne Küttabından olup, müretteb divânî ve *Tûfân-ı Neş'et* nâm bir telifi vardır.⁵⁸

Biraderim eş-Şeyh Seyyid Ali Dede Efendi'nin vefatı 4 Cemaziyelevvel 1219 Perşembe (28 Temmuz) saat üçü geçerek vefat eyledi. Merhum bir hafta miktarı hasta olup ve hastalığında hanesinden dergâha gelip iki-üç gün hangâhta oturup dergâhta hüccesinde vefat eylemiştir. Marazı ishal idi. İshal dahi üç günden sonra munkatî' olmuş idi. Dergâh-ı şerifte türbe-i şerifin Çelebi Ebu Bekir Efendi hazretlerinin ve Kemal Ahmed Dede hazretlerinin ve pederimiz Ebu Bekir Dede Efendi hazretlerinin ayakları ucunda defn olunmuştur. Merhûmun müddet-i meşihati otuzuncu sene içindedir. Merhum biraderim eş-şeyh Seyyid Ali Dede Efendinin tarih-i veladeti 5 Muharrem 1176 duşenbe gecesı saat altı buçuktur. Kırk dört yaşında vefat etmiştir. Şeyh olduklarında on dört yaşında imiş olur.

Vefat-1 İslam Dede. Ebu Bekir Dede zamanında çile çıkarmış, Beşiktaş, Kasımpaşa ve Yenikapı mevlevîhânelerinde sakin iken on beş-on altı sene evvel doğduğu yer olan Pirmet'e gitmiş ve orada vefat ettiği haberi gelmiştir. Rebiulahir 1223⁵⁹

Vefat-1 ammizademiz Seyyid Ahmed Dede El-Mevlevî, 25 Safer 1228 Yevmussebt. Merhum Ahmed, ammimiz merhum Ömer Dede'nin oğludur ki mukaddem Ömer Dede merhum pederim hazretlerinin ortanca kardeşi idi. Ve merhum Ahmed Dede dergâhta türbedar ve meydancı ve kandilci idi. Ve Ahmed Dede küçükten beri pederim hazretlerinin hizmetinde olup biraderim şeyh Ali Dede Efendi vaktinde aşçıbaşı ve duacı ve türbedar ve meydancı ve semazenbaşı idi. Fakirin (Abdülbaki Nâsır Dede) vaktinde dahi iki buçuk sene bir müddet meydancılıktan maada mezkur hizmetlerde mevsum olup, iki buçuk seneden sonra ma beynimizde zuhur eylemiş olan kudûrât sebebiyle dergâhtan hariç olup ve haric-i Bab-ı Cedid'de Mumhane Sokağı'nda vaki hanesinde sakin ve ondan dahi çıkıp Avratpazarı semtinde bir hanede sakin olup bir müddetten sonra yine ol semtte yeni Fırın nam mahalde bir hane alıp onda sakin iken vefat-ı ruz-ı mezkurun gecesı vefat

⁵³ *Defter-i Dervîşân I*, 20a

⁵⁴ *Defter-i Dervîşân I*, 16b

⁵⁵ *Defter-i Dervîşân I*, 17a

⁵⁶ *Defter-i Dervîşân I*, 22b

⁵⁷ *Defter-i Dervîşân I*, 22b

⁵⁸ *Defter-i Dervîşân I*, 23a

⁵⁹ *Defter-i Dervîşân I*, 24b

eylemiştir. Ve mukaddimen merhumun pederi Ömer Dede vefatı esnasında kendi için hamuşân-ı fukaradan pederi merkadi yanında merkad ihzar idüb mezar taşını dahi dikmiş durur idi. Lakin Avrâtpazarı semtinde vaki' hanede ehli vefat ettikte hamuşâna defin eylemeyip haric-i Bab-ı Cedîd'de vaki' mevlevîhâne şeyhlerine meşrûtahane arsası karşısında vaki' vakıfhane-i mezkûr diye meşhur merkadin cenbinde kâin olup sahib-i merkadin ehli diye ma'ruf mezara bizden habersiz defin eylemiştir. Kendi dahi vefat ettikte oğlu Dervîş Muhammed Kudretullah, validesi yanında vaki' yine mezkur merkad sahibinin kerimesi diye ma'lum mezarı bizden habersiz kazdırıp böyle vasiyet eyledi diye izahan ol mahalle defin eyledi.⁶⁰

Vefat-ı neyzenbaşı Dervîş Mustafa, ma'ruf mücellid, 28 Şevval 1223.

Vefat-ı kemanî yani rebabî Seyyid Dervîş Muhammed el-Mevlevî, 6 Safer 1224, Hamuşânda medfundur.

Vefat-ı amimizadem Şeyh Seyyid Hasan el-Mevlevî ibni Ammî Seyyid Osman Dede el-Mevlevî, 1224.

Vefat-ı şeyh Seyyid Hasan Dede Efendi şeyh-i Mevlevîhâne-i Filibe der Filibe Rebiulahir 1224. Merhum Şeyh Hasan Dede İstanbulî Mevlevî ve Yenikapı Mevlevîhânesi'nde mukaddimen neyzenbaşı olup Dervîş Ömer'in oğlu olup ve Âsitane-i Aliyye'de çilegüzin olup Yenikapı Mevlevîhânesi'nde sakin idi. Sonra Filibe Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuş idi.

Vefat-ı Seyyid Hafız Efendi el-Mevlevî serkudûmzen-i Mevlevîhâne-i Beşiktaş. 12 Cemaziyelahir 1224. Merhum Hafız Efendi halen Yahya Efendi şeyhinin oğludur. Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde kudumzenbaşı olup mutriba çıkar iken sikke-i şerif giyip edây-ı hizmet eylerdi.

Vefat-ı Emine Hanım zevce-i şeyh Gavsî Ahmed Efendi el-Mevlevî, dayı-yı fakir. Zilhicce 1224. Hamuşânda medfundur.

Vefat-ı Üsküdarlı Dervîş Muhammed, sertabbahan-ı Mevlevîhâne-i Kasımpaşa, 11 Muharrem 1225. Galata Mevlevîhânesi hamuşânında medfundur.

Vefat-ı şeyh Mevlevîhâne-i Trablus Şeyh Mustafa Dede Efendi, ez nesl-i Celal Ali Dede Efendi der Trablus, 1224. Merhum Mustafa Dede Efendi'nin oğlu cânîşin olmuştur.

Vefat-ı Şeyh Rûhî Muhammed Dede Efendi şeyh-i Mevlevîhâne-i Galata, 17 Cemaziyelahir 1225 Yevmilcuma.

Vefat-ı şeyh Mevlevîhâne-i Karaman Şeyh Abdurrahman Efendi ez Çelebiyan-ı der Karaman, Şevval 1225. Biraderi şeyh Ali Çelebi cânîşini olmuştur.⁶¹

Vefat-ı Şeyh Hüseyin Dede Efendi Şeyh-i Antalya der Antalya, Cemaziyelahir 1225. Merhum Hüseyin Dede pederimiz tarafından dayımızdır. Türbedar Musa Dede'nin biraderidir.

Vefat-ı şeyh Ali Efendi El-Mevlevî der Burusa ez nesl-i Esif Dede Efendi ve vekil-i Şeyh Tavşanlı, Safer 1227. Merhum Şeyh Ali Efendi Tavşanlı da Esif Dede Efendi neslinden olup halen Tavşanlı şeyhi olan masumun vekili idi. İstanbul'a gelip sonra Burusa'ya varıp onda vefat etmiştir. Ve Burusa Tekiyyesine defin olmuştur.⁶²

⁶⁰ Defter-i Dervîşân I, 53a

⁶¹ Defter-i Dervîşân I, 86a-86b

⁶² Defter-i Dervîşân I, 88a

Şehadet-i şeyh Ali Dede Efendi Amasyavî. Şeyh-i Mevlevîhâne-i Niksar der Amasya, 1227. Merhum şeyh Ali, Amasya Şeyhi şeyh Muhammed Dede'nin Küçük oğlu olup pederi vefatından sonra büyük biraderi Şeyh Mustafa Dede Efendi Amasya'ya şeyh olup mezkur şeyh Ali Efendi İstanbul'a gelip Galata Mevlevîhânesi'nde Şeyh Galib Dede Efendi hizmetinde olmuştu. Sonra Amasya'ya gidip ve dahi Niksar meşihati ihsan olunup tekiyye-i mezkur harab olmakla Amasya'da mukim iken halen Devletkethüdası Halet Efendi Bağdat'tan gelir iken ülfet-i sâika sebebiyle onunla bile İstanbul'a gelip mezkur konağında birkaç sene miktarı ikamet ve sonra Amasya'ya azimet eyleyip sene-i mezburenin Rebiulahir'in ahirinde yahud Cemaziyelevvel'in evâilinde gitmişti. Bir iki kişi ile revane olup Amasya'ya garib mahallerde yolda şehid edilip malları alınmıştır.⁶³

Vefat-ı Derviş Emin serneyzenân-ı Mevlevîhâne-i Galata ve Kasımpaşa ve Beşiktaş, Zilhicce 1227.⁶⁴

Vefat-ı Muhammed Emin Dede şeyh-i Mevlevîhâne-i Üsküdar, 15 Rebiulahir 1227.⁶⁵

Vefat-ı şeyh şeyh-i Mevlevîhâne-i Haleb, 1229.⁶⁶

Vefat-ı Kütahya şeyhi Şeyh Mehmed Saib Efendi, Recep 1229.⁶⁷

Vefat-ı Çelebi Muhammed Efendi ibn-i İsmail Çelebi, Safer 1230.⁶⁸

Vefat-ı Şeyh Yusuf Efendi şeyh-i Mevlevîhâne-i Beşiktaş, 2 Cemaziyelevvel 1232.⁶⁹

Vefat-ı şeyh-i Mevlevîhâne-i Siroz Şeyh Muhammed Dede der Siroz, 8 Cemaziyelevvel 1234.⁷⁰

Vefat-ı Şeyh Mahmud Efendi bi Mevlevîhâne-i Beşiktaş, 16 Şevval 1234.⁷¹

Vefat-ı İlbasan şeyhi Şeyh Seyyid Osman Dede Efendi İstanbulî, 22 ...1235.⁷²

Vefat-ı şeyh Abdullah Dede şeyh-i Mevlevîhâne-i Yenişehir, 1235.⁷³

Vefat-ı Pederim veliy-yi nimetim Seyyid Şeyh Abdülbaki Nâsır Dede Efendi. 20 Cemaziyelevvel 1236.⁷⁴

Vefat-ı Kasımpaşa şeyhi Şeyh Ali Efendi. 3 Muharrem 1243.⁷⁵

İzmir Mevlevîhânesi şeyhi Nuri Efendi'nin vefatı. 4 Kanunulevvel 1326.

Vefat-ı Çelebi Abdülvahid Efendi Postnişin-i Dergâh-ı Hazret-i Mevlâna, 18 Şaban 1325.⁷⁶

⁶³ Defter-i Dervîşân I, 88b

⁶⁴ Defter-i Dervîşân I, 93a

⁶⁵ Defter-i Dervîşân II, 28a

⁶⁶ Defter-i Dervîşân II, 28a

⁶⁷ Defter-i Dervîşân II, 29b

⁶⁸ Defter-i Dervîşân II, 30a

⁶⁹ Defter-i Dervîşân II, 50b

⁷⁰ Defter-i Dervîşân II, 59a

⁷¹ Defter-i Dervîşân II, 60

⁷² Defter-i Dervîşân II, 64a

⁷³ Defter-i Dervîşân II, 64a

⁷⁴ Defter-i Dervîşân II, 66a

⁷⁵ Defter-i Dervîşân II, 68b

⁷⁶ Defter-i Dervîşân II, 72a

Vefat-ı Hacı Muhammed Şakir Dede Efendi şeyh-i Mevlevîhâne-i Filibe, Zilkadi fi 1228.⁷⁷

Vefat-ı Ahmed Dede Efendi şeyh-i Mevlevîhâne-i Vodine der Vodine İbn-i Şeyh Yusuf Efendi şeyh-i Mevlevîhâne-i mezkûr, 29 Ramazan 1229.⁷⁸

b.Vefat Eden Diğer Tarikat Şeyhleri

Vefat-ı Seyyid Muhammed Efendi, Sünbülî pişkadem-i tekiyye-i Merkez Efendi Cemaziyelahir 1223. Merhumun hanesi Topkapı dahilinde idi. Ve dahi Merkez Efendi tekkesinde yirmi üç sene mikdarı pişkadem olup her gün tekiyye-i mezkurda sakin olur idi. Tekiyye-i mezkurun dahilinde cidar-ı türbede vaki mahalde bu gün defn olundu, 22 Cemaziyelahir yevmussebt.⁷⁹

Vefat-ı Kürkcüzâde Şeyh Ali Efendi ez tarik-i Rıfaiyye, 19 Zilkade 1225. Şeyh Ali Efendi dahil-i surda Tarsus Cami-i Şerifi imamı olup onda Pazar günleri tevhid eder idi. Ve çok zamandan beri Merkez Efendi Tekkesi'nde sakin olur idi. Cami-i şerif kurbunda defn olundu. Edirne mollalığından azlinden sonra dahil-i surda Molla Güranî kurbunda vaki' muhterik hanesi arsası tekiyye yapmıştı. Tekiyyesinde medfundur. Ve tekiyyesi akrabasından Tarik-i Sa'diyyeden Kadı oğlu Ahmed Efendi'ye verilmiştir.⁸⁰

Vefat-ı Fındıkzade Efendi ez mevali ez meşayih-ı Nakşbendiyye, Safer 1226.

Vefat-ı şeyh Hacı Muhammed Efendi Şeyh-i Kadirhane der Tophane, 21 Rebiulahir 1226.

Vefat-ı Şeyh Numan Efendi ez Meşayih-ı Sünbülüyye şeyh-i Koruk Tekkesi der Mollahane der dahil-i Sur, 7 Rebiulahir 1227. Oğlu Ali Efendi cânîşin olmuştur.

Vefat-ı Kadirhane şeyhi Abdürrahim Efendi ibn şeyh Seyyid Muhammed Sırrı Efendi der Tophane, 21 Rebiulahir 1227⁸¹

Vefat-ı Zekai Mustafa Efendi şeyhi Tekiyye-i Ümmi Sinan Efendi der dahil-i sur, 4 Cemaziyelahir 1227.⁸²

Vefat-ı şeyh Abdülhalik Efendi ez Sünbülî, 20 Şaban 1227.⁸³

Vefat-ı şeyh Muhammed Efendi el-Gülşenî Şeyh-i Gülşenihane der Tophane, Şaban 1227⁸⁴

Vefat-ı Selim Efendi ez Meşayih-ı Nakşbendiyye, 14 Zilkade 1227. Selim Efendi'nin Eyyüb el-Ensari'de tekiyyesi olup *Mesnevi Şerif* okurdu.⁸⁵

Vefat-ı Kudüsî Ebussuud Efendi ez Meşayih-ı Kadiriyye, 13 Safer 1228. Merhum Kudüsî asl olup Kudüs-ı şerifte tekiyyesi olup ve mazannadan olmakla taraf-ı padişahîden da'vet ile İstanbul'a gelip bir ay zarfında bîmizâc olup vefat

⁷⁷ *Defter-i Dervîşân II*, 29a.

⁷⁸ *Defter-i Dervîşân II*, 29b.

⁷⁹ *Defter-i Dervîşân I*, 22b

⁸⁰ *Defter-i Dervîşân I*, 86a

⁸¹ *Defter-i Dervîşân I*, 87a

⁸² *Defter-i Dervîşân I*, 88b

⁸³ *Defter-i Dervîşân I*, 88b

⁸⁴ *Defter-i Dervîşân I*, 88b

⁸⁵ *Defter-i Dervîşân I*, 92a

eylemiştir. Ebu Eyyüb el-Ensari'de Valide Sultan Türbesi'nde vaki' mezaristanda medfundur.⁸⁶

Vefat-ı şeyh Hacı Emin Efendi ez Meşayih-ı Nakşendiyye der Burusa, 4 Zilkade 1228. Bursada *Mesnevi Şerif* okuturdu.

Vefat-ı Sultan Tekkesi şeyhi Şeyh Ahmed Efendi ez Meşahiy-i Sünbülüyye, 16 Muharrem 1228.⁸⁷

2. Dergâha Gelen Dervişlerin Kayıtları

a. Dergâha Gelip Çileye Giren, Mukabeleye Çıkan ve Hücreye Yerleşen Mevlevî Dervişleri

Bu fakirin (Ali Nutkî Dede) zaman-ı meşihatinde dergâha gelen hücrenişin olan canların tarihleridir, 31 Zilhicce 1213.

Âmeden-i (gelişi) Aladağlı Derviş Abdurrahman 1190, Âmeden-i Halebli Derviş Halil 1190, Âmeden-i Sağır Derviş Muhammed 1190.

(V1a-b'de hücrenişin olmak için gelen 54 derviş kaydı vardır.)⁸⁸

Bu fakirin (Ali Nutkî Dede) zaman-ı meşihatinde dergâh-ı aliye matbah-ı şerifinde çilegüzin olan canların matbah-ı şerife geldikleri tarihleridir.

(Bunlardan bazıları);

Âmeden-i Amasyalı Derviş Mustafa 1191, Karazâde Derviş Ebu Bekir şimdi Midilli Şeyhidir 1191, Karahisari Derviş Mustafa 1191, Sirozlu Derviş Ali 1191, Ammizâdem Derviş Hasan şimdi Filibe şeyhidir 1190 (Daha sonra ma'zul ifadesi eklenmiş), İstanbulî Derviş Es'ad Galib (Şeyh Gâlib) 1205, 1213'de Galata şeyhi olup, 1216'da vefat etmiştir.⁸⁹

(1191-1219 yılları arasında kaydedilmiş 83 adet derviş ismi vardır. Ayrıca bu varakta, Edirmeli, Filibeli, Konyalı İstanbullu, İzmirli gibi Osmanlı vilayetlerinden dervişlerin matbaha girmelerinin tarihleri kayıtlıdır.)

Bu fakirin (Ali Nutkî Dede) zaman-ı meşihatinde sema'-ı şerifi meşk edip mukabele-i şerife giren canların tarihleridir.

Biraderim Abdülbaki 1190, Biraderim Seyyid Abdurrahim Dede 1191, Ammizadem Seyyid Derviş Muhammed 1192, Derviş Es'ad Galib 1199, Sirozi Derviş Ali 1194, Köçek Derviş Esad 1199, Mısırî Derviş Hasan 1191. (1190-1216 yılları arası kırk üç dervişin kaydı bulunmaktadır.)

Bu fakirin (Ali Nutkî Dede) zaman-ı meşihatinde matbah-ı şerifte çilesin tamam edip Hücreye çıkan canların tarihleridir.

(Bunlardan bazıları);

Ammizadem Derviş Hüseyin İstanbulî 1192, Tıflî Derviş Mustafa Edirmeli 1194, Derviş Es'ad Galib İstanbulî 12 Receb 1205 , Ammizadem Muhammed Tarikatçı 1205, Ammizadem Derviş Muhammed 12 Rebiulâhir 1210. (1192 ve 1218 yılları arasında otuz üç dervişin ismi kayıtlıdır.)

Bu dergâhta fakirin yedimle (Ali Nutkî Dede) arakiye giyen muhibbanın tarihleridir.

⁸⁶ *Defter-i Dervîşân I*, 53a

⁸⁷ *Defter-i Dervîşân I*, 94a

⁸⁸ *Defter-i Dervîşân I*, 1a-b

⁸⁹ *Defter-i Dervîşân I*, 4b-5a

Hafız Ahmed Paşa'nın damadı 1192, Halet Efendi 1203.⁹⁰ (1192-1218 yılları arası 141 muhibbanın adı kayıtlıdır. Katibler, kethudalar, Ağa sıfatlılar bunlardan)

Fakirin (Abdülbaki Nâsır Dede) meşihatı zamanında hücrenişin gelen canların geldikleri tarihlerdir.; Çelebi Salih 8 Cemaziyelahir 1221 ve Çelebi Derviş Osman Zilhicce 1221. Ammizade Derviş Muhammed eş-şehir bi Tarikatçı. 1225. (1219-1227 arası on üç dervişin isimleri kayıtlıdır.)

Matbahta (Abdülbaki Nâsır Dede zamanı) çilegüzin olmak için gelen canların geldikleri tarihlerdir.

(Yirmi altı dervişin ismi kayıtlı ve memleketleri; Belgrad, Üsküb, Selanik, Şam, Haleb, Kayseri, Konya, Üsküdar, Edirne v.s)

Sema meşk edip mukabele-i şerife giren canların (Abdülbaki Nâsır Dede zamanı) tarihleri 10 Zilkade 1219.

Mısır şeyhi şeyh Muhammed Efendi'nin küçeği Derviş Muhammed 19 Zilhicce 1219, Bosna şeyhi şeyh Osman Efendi'nin oğlu Derviş Lutfullah 29 Zilhicce 1223, oğlum Ebu Bekir Şaban Efendi 25 Receb 1223. (On iki dervişin ismi kayıtlıdır. Bunlardan dikkat çekenler ismi verilenlerdir ve bazıları Ilgınlı, Turhallı, Şamlı, Belgratlı, Halebli dervişlerdir.)

Zaman-ı meşihatimde (Abdülbaki Nâsır Dede) sikke ve arakiye giyenlerin tarihleri: Bezirgan şeyhinin oğlu, Neş'et Efendinin şakirtlerinden Osman Efendi.⁹¹ (Esnaftan, memurinden otuz iki kişinin kaydı bulunmaktadır.)

Oğlum Hüseyin Recep Efendi'ye Sikke-i Şerif giydirdiğimiz, 3 Rebiulahir 1223. İki üç aylık iken arakiye-i şerif tekbir olunup şimdi üç yaşındadır. Sikke-i şerif tekbir olunmuştur.

Biraderim Şeyh Abdürrahim Efendinin oğlu Şeyh Kadri Abdülkerim Efendini arakiye giydiği tarih, 17 Cemaziyevvel 1223. Dokuz aylık idi. Mezkura sikke-i şerif tekbir olunduğu 5 Zilkade 1224.

Ammizademiz neyzenbaşı Derviş Muhammedin oğlu Derviş Muhammed Emin arakiye giydi, 13 Rebiulahir 1224 ve mezkura sikke tekbir olunduğu 18 Safer 1225.

Süt kerimem baldızım Şerife Nazife'nin arakiye-i şerif giydiği, 15 Rebiulahir 1224.

Ammizademiz neyzenbaşı Derviş Muhammed'in oğlu Seyyid Derviş İzzet Hüseyin'in arakiye giydiği tarih, 7 Rebiulahir 1228.

Kızım Şerife Aişe Siddıka Hanımın arakiye giydiği, 20 Cemaziyelahir 1227. Üç aya basmıştır yani yetmiş günlüktür.⁹²

Zaman-ı meşihatimizde (Abdrrahim Künhi Dede) sikkepüş olanlar zikrolunur.⁹³

(Altı dervişin kaydı vardır.)

Zaman-ı meşihatimizde (Abdrrahim Künhi Dede) çilegüzin olmaya gelen dervişlerin tarihidir.⁹⁴ (Yirmi dervişin kaydı vardır.)

⁹⁰ *Defter-i Dervişân I*, 7b, 10b, 15b-16a.

⁹¹ *Defter-i Dervişân I*, 25b-51a

⁹² *Defter-i Dervişân I*, 58b

⁹³ Abdülbaki Nâsır Dede, *Defter-i Dervişân II*, İSAM, 18112. Ayrıca 3a, 4a, 5a-b'de Osman Selahaddin Dede'nin dergâha gelip çileye girenlere dair tuttuğu 54 dervişin isimleri ve dergâha geliş tarihleri kayıtlıdır.

Zaman-ı meşihatimde (Receb Hüsnü Dede) matbah-ı şerifte çilegüzin olan dervişlerin geldikleri tarihtir.⁹⁵ (24 dervişin ismi kayıtlıdır.)

Zaman-ı meşihatimde (Receb Hüsnü Dede) sikke şerif ve arakiye giyen muhibbanın tarihleridir.⁹⁶ (1232-1243 yılları arası 68 muhibbanın kaydı vardır.)

b.Dergâha Gelen Misafir Mevlevîler

Âmeden-i (gelişi) Midilli şeyhi Şeyh Seyyid Ebu Bekir Efendi, 18 Muharrem 1214.⁹⁷

Âmeden-i Said Çelebi, 20 Muharrem 1214.

Âmeden-i Bursa şeyhi, 14 Ramazan 1214.⁹⁸

Âmeden-i Midilli şeyhi şeyh Ebu Bekir Efendi sabah saat 3, Gurre-i Şevval 1214.⁹⁹

Âmeden-i Şeyh Ahmed Efendi ve Hacı Paşa Çelebi ez Karahisar-ı Sahib, 3 Zilkade 1214.¹⁰⁰

Reften-i şeyh efendi-i Amasya bi Amasya, dergâhının tamiri için1900 kuruş ihsan edip, dergâhın taminine başlanacaktır, 7 Evvel-i Muharrem sene 1215.¹⁰¹

Âmeden-i Kayseri şeyhi Abdülkadir Efendi, 8 Cemaziyelahir 1215.

Âmeden-i Yenişehir şeyhi Abdullah Efendi, İbtida-ı Cemaziyelahir 1215.¹⁰²

Âmeden-i Şeyh Osman Efendi ez Bosnasarayı bi İstanbul, 13 Muharem 1216.

Âmeden-i Şeyh Ebu Bekir Efendi ez Midilli, 5 Cemaziyelevvel 1216.

Âmeden-i Muhammed Said Efendi ez Sakız, 15 Cemaziyelahir 1216.¹⁰³

Âmeden-i Şeyh Muhammed Efendi ez Tavşanlı, 30 Şaban 1216.¹⁰⁴

Âmeden-i Seyyid Ali Efendi ez Kütahya, Gurre-i Safer 1216.¹⁰⁵

Âmeden-i Şeyh Abdullah Yenişehir, 24 Cemaziyelevvel 1218.¹⁰⁶

Âmeden-i Derviş Şeyh Salih Dede Efendi şeyh-i Şam ba İstanbul, 23 Zilhicce 1218.¹⁰⁷

Âmeden-i Seyyid Ali Efendi Tavşanlı ez Balıkesir, 24 Şevval.¹⁰⁸

Reften-i Şam Şeyhi Salih Dede Efendi 25 Safer 1219.¹⁰⁹

3. Dergâh Dahilinde Vukua Gelen Hadiselerin Kayıtları

⁹⁴ *Defter-i Dervîşân II*, 5b-6a

⁹⁵ *Defter-i Dervîşân II*, 67b-68a.

⁹⁶ *Defter-i Dervîşân II*, 94ab-95ab

⁹⁷ *Defter-i Dervîşân I*, 16b

⁹⁸ *Defter-i Dervîşân I*, 17a

⁹⁹ *Defter-i Dervîşân I*, 17a

¹⁰⁰ *Defter-i Dervîşân I*, 17b

¹⁰¹ *Defter-i Dervîşân I*, 18a

¹⁰² *Defter-i Dervîşân I*, 18b

¹⁰³ *Defter-i Dervîşân I*, 19b

¹⁰⁴ *Defter-i Dervîşân I*, 20a

¹⁰⁵ *Defter-i Dervîşân I*, 20a

¹⁰⁶ *Defter-i Dervîşân I*, 20a

¹⁰⁷ *Defter-i Dervîşân I*, 22a

¹⁰⁸ *Defter-i Dervîşân I*, 22a

¹⁰⁹ *Defter-i Dervîşân I*, 22b

a. Doğum ve Vefatlar

Tarih-i velâdet-i Süleyman Çelebi ibn-i Mesnevihan Esseyid Ali Çelebi. Halen Asitane-i Aliyye'de mesnevihan ve Hazreti Şemsüddin'de 1212 tarihinde şeyh olmuştur. 9 Safer 1193.¹¹⁰

Mevlid-i Ebu Bekir Şaban ibn-i Abdülbaki Dede, Gurre-i Şaban 7 Yevmissebt 1214.¹¹¹

Velâdet-i Şerife Fatıma binti Şeyh Abdurrahim, 21 Şaban Cuma 1215.¹¹²

Velâdet-i Muhammed Salih, bu fakirin hafididir, 15 yevmüssebt sabah saat 2, Şevval 1215.¹¹³

Vefat-ı Gavsî Ahmed, 6 Rebiulahir 1218.¹¹⁴

Veladet-i Zekiye Hanım, 11 Safer 1219.¹¹⁵

1223 senesi mâh-ı Şabanın on sekizinci günü gece Pazar gecesi saat bir buçukta ammizadem Derviş Muhammedin oğlu Seyyid derviş Muhammed Emin dünyaya gelmiştir, Hak Teâlâ Hazretleri ma'mûr ve muammer eyleye, amin.¹¹⁶

1222 Ramazan 27. gecesi Kadir gecesi saat 10'da biraderim şeyh Abdurrahim Efendinin oğlu Şeyh Seyyid Abdülkerim Kadri Efendi dünyaya geldi.

1226 senesi Şabanın 28. gecesi Pazartesi gecesi saat 5 buçukta ammizadem Derviş Seyyid Muhammed Dede'nin oğlu Derviş izzet Hüseyin dünyaya geldi.

30 Cemaziyelahir 1227 saat altıda biraderim Şeyh Abdurrahim Dede'nin oğlu şeyh Seyyid Ali Efendi dünyaya geldi.¹¹⁷

Vefat-ı validem Şerife Saide Hanım, 13 Şevval 1227.¹¹⁸

Vefat-ı oğlum Ebu Bekir Şaban Efendi (Abdülbaki Nâsır Dede'nin oğlu), 21 Zilkade 1228. Vefat-ı oğlum Seyyid Ebu Bekir Efendi 1231, vefat-ı oğlum Seyyid Muhammed Efendi Zilkade 1232.¹¹⁹

b. Dergâh Dahilindeki Görevlendirmeler

Kemanî yani rebabî Derviş Muhammedzâde kemanî yani rebabî Derviş Ali'yi meydancı eylediğimiz, Zilhicce 1230. Yine mezkur Derviş Ali'yi duacı eylediğimiz, 1221.

Konevî Derviş Ali'yi imam eylediğimiz, 1221.

Derviş Muhammed'i semazenbaşı eylediğimiz, 1221.

Mücellid Derviş Mustafa'yı Neyzenbaşı eylediğimiz, Cemaziyelahir 1219.

İlgınlı Derviş Osman'ı türbedar eylediğimiz, Şaban 1223.

Ammizademiz Derviş Muhammedi Neyzenbaşı eylediğimiz, 5 Zilkade 1223.

Konevi Derviş Ali'yi semazenbaşı ve aşirhan eylediğimiz, 19 Safer 1223.

¹¹⁰ Defter-i Dervîşân I, 1a-b

¹¹¹ Defter-i Dervîşân I, 17a

¹¹² Defter-i Dervîşân I, 19a

¹¹³ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹¹⁴ Defter-i Dervîşân I, 20a

¹¹⁵ Defter-i Dervîşân I, 22b

¹¹⁶ Defter-i Dervîşân I, 51b

¹¹⁷ Defter-i Dervîşân I, 56b

¹¹⁸ Defter-i Dervîşân I, 90a

¹¹⁹ Defter-i Dervîşân II, 32a-32b.

Musa Dedezade Derviş Osman Bahaüddin'i müezzin eylediğimiz, 8 Rebiulahir 1223.

Konevi Derviş Ali'yi meydancı eylediğimiz, 13 Rebiulahir 1223.

Musa Dedezade Derviş Osman Bahaüddin'i türbedar eylediğimiz, 8 Rebiulahir 1223.

Halebli Derviş Salih'e kandilcilik hizmetini sipariş eylediğimiz, 5 Şevval 1224.¹²⁰

İlgınlı Derviş Osman'ı türbedar eylediğimiz, 3 Muharrem 1225.

Ammizademiz Derviş Muhammed'i yine neyzenbaşı eylediğimiz, 22 Muharrem 1225.

Çelebi Derviş Hacı Ebu Bekir'i türbedar eylediğimiz, 10 Şevval 1225.

Kerestecizade Nuri Derviş Mustafa'yı müezzin eylediğimiz, 15 Şevval 1225.

Edirneli Derviş Hüseyin'i türbedar eylediğimiz, 17 Ramazan 1226.

Yine Edirneli Derviş Hüseyin'i kayyım-ı semahane eylediğimiz, 6 Safer 1227.¹²¹

Filibeli Seyyid derviş Hüseyin'i türbedar eylediğimiz, 14 Muharrem 1229.

Halebli Derviş Salih'i bevâb eylediğimiz, 20 Muharrem 1230.

Edirneli Derviş Hacı Hüseyin'i müezzin eylediğimiz, 22 Cemaziyelahir 1232.

Abdülkadir Efendi'yi semazenbaşı eylediğimiz, 9 Safer 1234.¹²²

c. Dergâhların Tamiri

Bed-i ta'mir-i bi Hangâh-ı Beşiktaş. Mescid ve harem yerine semahane yapılmıştır. Ve semahane yerine harem. Der vakt-i Yusuf Dede, Gurre-i Şaban 1218.¹²³

Beşiktaş Mevlevîhânesi müceddiden tamir olunup Sultan Selim Han Hazretleri ve şeyhin hücre, canların hücrelerinden on ikisi çuha-i muaddetlerle döşeyip mukabele-i şerife başlandığı tarihtir, 22 Muharrem 1219. Ve beş İstanbul şeyhine ve dört misafir şeyhlerin her birine ellişer kuruş ve Beşiktaş şeyhine bir kürk ihsan buyurmuştur.

Bed-i tamir-i Galata Hangâhı ve türbe-i İsmail Efendi, 7 Muharrem 1219.¹²⁴

Tevsi'-i meydan-ı şerif ve ta'mir-i harem der Hangah-ı Galata, 1220.¹²⁵

II. Mahmud'un Galata Mevlevîhânesi'ni tamiri ve tamirin tamamlanma tarih, 4 Muharrem 1231.¹²⁶

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tamiri, Şaban 1231.¹²⁷

Tamir-i türbe-i mukaddese-i Hazret-i Mevlâna, 13 Muharrem 1233.¹²⁸

¹²⁰ Defter-i Dervîşân I, 64b

¹²¹ Defter-i Dervîşân I, 65a

¹²² Defter-i Dervîşân II, 30a

¹²³ Defter-i Dervîşân I, 20a

¹²⁴ Defter-i Dervîşân I, 22a

¹²⁵ Defter-i Dervîşân I, 62b

¹²⁶ Defter-i Dervîşân II, 42a

¹²⁷ Defter-i Dervîşân II, 44a-47a-50b

¹²⁸ Defter-i Dervîşân II, 54a

d. Dergâha Gelen Atiyyeler, Hediyeeler

Beş mevlevîhâneye yüzer kuruş atiye-i humayun, beş mevlevîhâne fukarasına 1000 kuruş verildi, 15 Muharrem 1214.¹²⁹

Âmeden-i mâhiye ez Vezir-i Azam, Evvel-i Muharrem sene 1215.¹³⁰

Âmeden-i cüz akçesi, 4 Muharrem sene 1215.¹³¹

Âmeden-i atiye-i Hümayun 3 Cemaziyelevvel, 100 kuruş İbtida-i Cemaziyelahir 1215.¹³²

Âmeden-i duhan ve tönbeği 1 Şevval 1215. Âmeden-i enfiye ez Derviş Nuri 16 Şaban 1215.¹³³

Âmeden-i hediye ez Kütahya, 1215.

Âmeden-i enfiye ve kahveEfendi, 17 Şaban 1215.¹³⁴

Âmeden-i atiye-i hümayun 30 kuruş, 16 Zilkade 1215.¹³⁵

e. Dergâh Dahilindeki Diğer Hadiseler

Âmeden-i merkebe ez Şükri Efendi, 19 Muharrem 1214.¹³⁶

Kıraat-ı Mevlid-i Şerif, 16 Safer 1214.¹³⁷

Tarikatçı Derviş Muhammed'in evine başlandı, 29 Cemaziyelevvel 1214.

Temam-ı şoden tesvid-i Şerh-i Ta'rib-i Şahidi bi Şeyh Musa Efendi El-Mevlevî, Biraderim es-Seyyid Abdülbaki Dede Efendi şerh eylemiştir. 12 Cemaziyelevvel 1214.¹³⁸

Zifaf-ı Derviş Seyyid Numan bi Afife Hanım, leyletül evvel 15 Zilkade 1214.¹³⁹

Âmeden-i mektub ez Hüseyin Çelebi bi sikke-ı şerif ez Konya, 1 Evvel-i Muharrem sene 1215.¹⁴⁰

Âmeden-i mektub ve fincan ez Kütahya şeyhi, 28 Cemaziyelevvel 1215.

Âmeden-i mektub ez Karahisar Şeyhi Ahmed, Cemaziyelevvel 1215.¹⁴¹

Âmeden-i mektub-ı ez Hüseyin Efendi, 18 İbtida-ı Cemaziyelahir 1215.¹⁴²

Zifaf-ı Derviş Muhammed el-ma'ruf sufi, 17 Şaban 1215.¹⁴³

Ebu Bekir Efendi'nin konağına iftara gittiğimiz, 16 Şevval 1215.¹⁴⁴

Yukarı hücreye naklimiz, 7 Zilkade 1215.¹⁴⁵

Derviş Salih'in kızamık çıkarması, 30 Cemaziyelahir 1215.

¹²⁹ Defter-i Dervîşân I, 16b

¹³⁰ Defter-i Dervîşân I, 18a

¹³¹ Defter-i Dervîşân I, 18a

¹³² Defter-i Dervîşân I, 18b

¹³³ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹³⁴ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹³⁵ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹³⁶ Defter-i Dervîşân I, 16b

¹³⁷ Defter-i Dervîşân I, 16b

¹³⁸ Defter-i Dervîşân I, 16b

¹³⁹ Defter-i Dervîşân I, 17a

¹⁴⁰ Defter-i Dervîşân I, 18a

¹⁴¹ Defter-i Dervîşân I, 18b

¹⁴² Defter-i Dervîşân I, 18b

¹⁴³ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹⁴⁴ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹⁴⁵ Defter-i Dervîşân I, 19a

Cemâlî Tekkesi'ne gittiğimiz, 15 Receb 1215.¹⁴⁶

Kazasker-i Rum Şemsüddin Efendi'ye iftara ba da'vet gittiğimiz, 28 Ramazan 1216.¹⁴⁷

Seyyid Recep Efendi'nin Kur'an'a başlaması, 14 Cemaziyelevvel 1227.¹⁴⁸

Seyyid Ebu Bekir'in hitanı, 8 Şaban 1228.¹⁴⁹

Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Celaledin Dede'nin terceme-i hali.¹⁵⁰

4. Dergâh Dışında Vukua Gelen Hadiselerin Kayıtları

a. Atamalar, Aziller, Seferler

Azl-i Aşçıdede der Galata yani Kürt Derviş Osman, 12 Cemaziyelahir 1214.¹⁵¹

Aşçıdede şoden-i derviş Derviş Münis Südlücevi bi Hangâh-ı Galata, 16 Cemaziyelahir 1214.¹⁵²

Hatt-ı Hümayun-ı Vakf-ı Mevlevîhâne-i Bosna. Şeyh Osman Dede Efendi. Mevlevîhâne-i mezburenin evkafını ecanibden zabt olunup medreseye tebdil olunup ol dahi harab olup nice bir müddet hali kalmış, 1192 senesi. Hz. Çelebi Ebu Bekir Efendimiz şeyh Osman Dede'ye meşihat ihsan edip vakfın nizamını emir buyurmuşlar idi. Elhamdülillah nizam buldu. 23 Ramazan 1214.¹⁵³

Aşçıdede şoden-i Kurşuncu Derviş Ali Dede der Asitane-i aliye Zilhicce 1214.¹⁵⁴

Reften-i Osman Dede Efendi bi Mevlevîhâne-i Bosnasaray, 15 Zilkade 1214.¹⁵⁵

Azl-i Şeyhulislam Mustafa Aşir Efendi, 18 Muharrem 1215.¹⁵⁶

Azl-i sekbanbaşı, 19 Muharrem 1215.¹⁵⁷

Vefat-ı Nureddin şeyhi Abdurrahman Efendi, 12 Şaban 1215.¹⁵⁸

Reften-i şeyh Gavsi Efendi, 18 Receb 1216.

Reften-i Şeyh Osman Dede Efendi bi Bosna Saray, 6 Şaban 1216.¹⁵⁹

Âmeden-i meşihat-ı İsmail Dede Efendi, 12 Rebiulahir 1219.¹⁶⁰

Meşihat-ı Çavuş Derviş Osman ez sâkinân-ı Mevlevîhâne-i Kasımpaşa bi Mevlevîhâne-i İlbasan der Rumeli, Receb 1222. Mezkur şeyh Osman'ın tekmil-i hizmeti dahi Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ndedir. Halen Kasımpaşa Mevlevîhânesi

¹⁴⁶ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹⁴⁷ Defter-i Dervîşân I, 20a

¹⁴⁸ Defter-i Dervîşân I, 43b

¹⁴⁹ Defter-i Dervîşân II, 22a

¹⁵⁰ Defter-i Dervîşân II, 80b

¹⁵¹ Defter-i Dervîşân I, 16b

¹⁵² Defter-i Dervîşân I, 16b

¹⁵³ Defter-i Dervîşân I, 17a

¹⁵⁴ Defter-i Dervîşân I, 17a

¹⁵⁵ Defter-i Dervîşân I, 17a

¹⁵⁶ Defter-i Dervîşân I, 18a

¹⁵⁷ Defter-i Dervîşân I, 18a

¹⁵⁸ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹⁵⁹ Defter-i Dervîşân I, 20a

¹⁶⁰ Defter-i Dervîşân I, 22b

şeyhi olan Seyyid Ali Dede Efendi'nin pederi Şeyh Seyyid Muhammed Dede Efendi'nin gününde çilegüzin olup hücreye çıkmıştır.¹⁶¹

Meşihat-i Edirnevî Derviş Hacı Şakir ez sâlikan-ı şehir-i Edirne bi Mevlevîhâne-i Filibe der Rumeli, 1224. Mezkur Şeyh Hacı Şakir Dede, halen Kasımpaşa şeyhi Seyyid Ali Dede'nin piri Şeyh Muhammed Dede Efendi'den, Edirne şeyhi iken onlardan sikke-pûş ârâ olup ve kâh kâh Edirne'den İstanbul'a gelip Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ne sakin olup Edirne'ye giderdi. Şimdi Filibe Mevlevîhânesi'nde Şeyh Seyyid Hasan Dede mezkurun cânîşini olmuştur.¹⁶²

İclâs-ı şeyh Mahmud Dede Efendi Şeyh-i Mevlevîhâne-i Galata, 13 Receb 1225 Yevm Sülesa. Mezkur Şeyh Seyyid Mahmud Dede Efendi halen Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi Şeyh Yusuf Dede Efendi'nin akrabasından olup Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde aşçıbaşılık hizmetinde müstahdem iken Şeyh Ruhi Dede Efendi'nin vefatında Galata Mevlevîhânesi meşihatiyle müstaid olmuştur. Mah-ı mezkurun onuncu günü cumartesi günü meşihati gelip mezkur on üçüncü Salı günü iclâs olunmuştur. Ve bu gün padişah-ı alempenah Sultan Mahmud Han dahi mukabele-i şerife teşrif buyurup Şeyh Mahmud Dede Efendi'ye suf bir fereciye hilat ve atıye-i vesaire, meşâyih-ı mevlevîyyeye dahi ve fukaraya dahi atıyyeler ihsan-ı hümayun olmuştur.¹⁶³

Âmeden-i meşihat-i Şeyh Emin Dede Efendi Mevlevîhâne-i Üsküdar. Damad Moralı şeyh Ali Dede Efendi şeyh-i esbak Mevlevîhâne-i Üsküdar, der evâsıtı mah-ı Ramazan 1220, mah-ı Şevval'in 14. cumartesi günü posta câlis olmuştur. 14 Şevval yevmüssebt.¹⁶⁴

Âmeden-i sikke-i şerif ve icazetnâme ez Çelebi Efendi bi Halet Efendi. 18 Muharrem 1234.¹⁶⁵

Çelebi Mehmet Said Efendi'nin İstanbul'a gelişi, 9 Rebiulevvel 1230.¹⁶⁶

Âmeden-i meşihat-i Şeyh Mahmud Dede bi Mevlevîhâne-i Beşiktaş, 18 Cemaziyelahir 1232.¹⁶⁷

Âmeden-i meşihat-i Muhammed Kudretullah Efendi bi Mevlevîhâne-i Galata, 14 Receb 1232.¹⁶⁸

Meşihat-i Derviş Osman bi Mevlevîhâne-i Siroz, Cemaziyelevvel 1234.¹⁶⁹

Âmeden-i Meşihat-i Şeyh Abdülkadir Efendi bi Mevlevîhâne-i Beşiktaş, 8 Zilhicce 1234.¹⁷⁰

b. Tabi Afetler

Kasımpaşa'da yangın gece saat dördte, 6 Muharrem 1214.

Rami Çiftliği'nde yangın, 7 Muharrem 1214.

Üsküdar'da yangın, 18 Muharrem 1214.¹⁷¹

¹⁶¹ *Defter-i Dervîşân I*, 62b

¹⁶² *Defter-i Dervîşân I*, 62b

¹⁶³ *Defter-i Dervîşân I*, 63a

¹⁶⁴ *Defter-i Dervîşân I*, 66b

¹⁶⁵ *Defter-i Dervîşân II*, 31a

¹⁶⁶ *Defter-i Dervîşân II*, 31a

¹⁶⁷ *Defter-i Dervîşân II*, 51a

¹⁶⁸ *Defter-i Dervîşân II*, 51b

¹⁶⁹ *Defter-i Dervîşân II*, 59b

¹⁷⁰ *Defter-i Dervîşân II*, 61a

¹⁷¹ *Defter-i Dervîşân I*, 16b

Zelzele, gece saat 2 iki defa, 1214.¹⁷²

Zelzele-i şedide der Konya, 15 Zilkade 1214.¹⁷³

Zelzele-i İstanbul, gece saat 9, Evvel-i Muharrem sene 1215.¹⁷⁴

Hareket-i hafife, leyle saat 1, 15 Cemaziyelahir 1215.¹⁷⁵

Harik-i cüzî der harik-i bab-ı cedid der mumhane sokağı. 1226¹⁷⁶

Yenikapı Mevlevihânesi yangını, 5 Şevval 1324 gece saat 3.¹⁷⁷

Şitâ ve nüzûl-i selc der Mart 1228.¹⁷⁸

c. İlginç Hadiseler

Zuhur-ı nur Leyle-i Çarşamba saat 2, 29 Cemaziyevvel 1214.¹⁷⁹

Tuluu necm-i acâib, der mah-ı Şaban 1226.¹⁸⁰

Hadise-i acibe-i kurtlar, 1227. Çorlu ve Gayınkalı nam kasabada on beş adet kurt hayvanlara zarar vermeyip insanlara zarar verip hayli kimse vefat etmiştir. 5 Şevval 1227.¹⁸¹

d. Diğer Hadiseler

Âmeden-i göç-i Hümayun Yenisaray, 2 Cemaziyelahir 1215.¹⁸²

Hız. Halid b. Zeyd camii temelinden tamir ve tevsî' olup Sultan Selim Han hazretleri Mah-ı Cemaziyelahirin beşinci Cuma günü selamlık edip şevket ve saltanatla gelip eda-yı salat-ı Cuma olmuştur. İbtidai Cemaziyelahir 1215.¹⁸³

Medine-i Münevvere anahtarının gelişi, 27 Muharrem 1228 yevmü's-sebt. Azim alay olup Zeytinburnu dedikleri mahalden istikbal olup Davud Paşa'dan Hız. Halid'e getirilip Padişah-ı alempenah Sultan Mahmud Han dahi istikbalen Hız. Halid'e teşrif eylemişlerdi. Anda dua ve senalar olup, andan alub Topkapısı'ndan dahil olup miftah-ı şerif yeşil sandal kise içinde gümüş tepsi üzerine püşide istifo üzerine mevzu' devlet kethudası bulunan Halet Efendi ellerinde, kucağında olup divan yolundan saray-ı hümayuna teşrif eylemiştir. Bu rûz-i firûzün gecesı müjde-i teşrif-i miftah-ı şerif olmakla kûsler çalınıp namaz-ı subhta toplan atıldı ve böyle misal-i îd, birkaç gün top şenliği olması mesmu'dur.

Bu eyyâm-ı azim şita olup ve bu alay-ı şerif günü kar yağar idi. Ehl-i alayın üzeri lazım geldiği üzere karlı olup lakin miftah-ı şerifin tahtında olun tepsi püşidesinin üzerinde kar olmadığı ve nemnak olmadığı aşikare mer'î olduğu sır-ı acibdir. Ve hamili olan kethudanın üzeri dahi sairleri miktarı karlı olmadığı dahi meridir.¹⁸⁴

¹⁷² Defter-i Dervîşân I, 17a

¹⁷³ Defter-i Dervîşân I, 17a

¹⁷⁴ Defter-i Dervîşân I, 18a

¹⁷⁵ Defter-i Dervîşân I, 18b

¹⁷⁶ Defter-i Dervîşân I, 87a

¹⁷⁷ Defter-i Dervîşân II, 80a

¹⁷⁸ Defter-i Dervîşân II, 27b

¹⁷⁹ Defter-i Dervîşân I, 17a

¹⁸⁰ Defter-i Dervîşân I, 87a

¹⁸¹ Defter-i Dervîşân I, 88b

¹⁸² Defter-i Dervîşân I, 18b

¹⁸³ Defter-i Dervîşân I, 18b

¹⁸⁴ Defter-i Dervîşân I, 52b

Teşrif-i miftah-ı şerif-i Mekke-i Mükerreime şerrefnallahu bi şerefiha, fi gurre-i Cemaziyelevvel 1228.¹⁸⁵

Bînâ-i çeşm-i âb der Tekke-i Merkez Efendi, 28 Rebiulahir 1228.¹⁸⁶

Ahz-i serasker-i Vehhabiyân ve amedeniş-i bi İstanbul ve katliş. Fi Cemaziyelevvel 1230. Şahs-ı mezkur bi din-i Vehhabilerin seraskeri imiş, bihamdillahiteala ahz olunup İstanbul'a getirilip iki günden sonra Alay köşkü önünde katl olunmuştur.¹⁸⁷

5. Diğer Kayıtlar

İshal için bir miktar yoğurdu ayran edip içine bir kaşık nişasta koyup yiyeler, gayet faydalı imiş, 18 Rebiulevvel 1215.¹⁸⁸

Hüseyin Çelebi'nin Mısır seferine çıktığı haberi geldi, 20 Muharrem 1214.¹⁸⁹

On dört küffar sefinesi gelip İskenderiyye'ye çıkmak üzere iken Kaptan Hüseyin Paşa yetişip altı gemisini deryaya gark idüb bakisini esir idüb haber göndermiştir. Zilhicce 1215.¹⁹⁰

Reften-i Halet Said Efendi bi Cezire-i Sakız, 27 Receb 1215.¹⁹¹

Vefat-ı Şeyh Vâni Efendi, Gurre-i Şaban 71216.

Vefat-ı İbrahim Paşa, 19 Şaban1216.

Vefat-ı Kaymakam Abdullah Paşa, 3 Şevval1216.¹⁹²

Vefat-ı valide Sultan, Valide-i Sultan Selim Han, 23 Receb 1220.¹⁹³

Padişah Sultan Mahmud'un Natım Sultan nam bir kızı dünyaya gelmiştir. 18 Zilhicce 1223 .

Vefat-ı mezkure Natım Sultan 1224.

Veladet-i Ayşe Sultan bint-i Sultan Mahmut 1224. Vefatı mezkure Aişe 1225.

Padişah sultan Mahmud'un Natım sultan nam bir kızı dünyaya gelmiştir, 25 Rebiulahir 1226.

Padişah Sultan Mahmud'un Saliha Sultan nam bir kızı dünyaya gelmiştir, 26 Cemaziyelahir 1226.

Padişah sultan Mahmud'un Sultan Murad nam bir oğlu dünyaya gelmiştir, 9 Zilhicce 1226

Padişah sultan Mahmud'un Sultan Bayezid nam bir oğlu dünyaya gelmiştir. 1 Rebiulahir 1227.

Padişah sultan Mahmud'un Sultan nam bir kızı dünyaya gelmiştir. 13 Cemaziyelahir 1227.

Padişah Sultan Mahmud'un Mihri Mâh Sultan nam bir kızı dünyaya gelmiştir. 29 Cemaziyelahir 1227.

¹⁸⁵ Defter-i Dervîşân II, 28a

¹⁸⁶ Defter-i Dervîşân II, 28a

¹⁸⁷ Defter-i Dervîşân II, 32a.

¹⁸⁸ Defter-i Dervîşân I, 1a

¹⁸⁹ Defter-i Dervîşân I, 16b

¹⁹⁰ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹⁹¹ Defter-i Dervîşân I, 19a

¹⁹² Defter-i Dervîşân I, 20a

¹⁹³ Defter-i Dervîşân I, 23a

Hal-i Sultan Selim Han-ı Salis ibni Sultan Mustafa Han-ı Salis ibn-i Mustafa Han-ı Salis ve cülüs-i Sultan Mustafa Han-ı Rabi' İbn-i Sultan Abdülhamid Han İbni Sultan Abdülhamid Han-ı Salis, 22 Rebiulahir 1222.

Şahadet-i Sultan Selim Han-ı Salis, yerine Sultan Mustafa Rabi', bi dest-i baz-ı ez ahali-i sarayı ve Hal'-i Mustafa Han Rabi' ve culus-ı Mahmud Han Sani İbni Sultan Abdülhamid İbni Sultan Ahmed Han Salis, 4 Cemaziyelevvel 1223.

Şahadet-i Sultan Mustafa Han-ı Rabi' İbn-i Sultan Abdülhamid İbni Sultan Ahmed Salis, Ramazan 1223.¹⁹⁴

Vefat-ı şehzade Sultan Bayezid, 14 Cemaziyelevvel 1227.¹⁹⁵

Vefat-ı şehzade Sultan Murad, 8 Receb 1227.¹⁹⁶

D. SONUÇ

Yenikapı Mevlevihânesi'nin tarihi ile ilgili bilgilerin yanı sıra bu dönemlerde yaşayan ünlü mutasavvıf, devlet adamı ve sanatkarlara dair biyografik bilgilere yer veren, bazı siyasî ve tarihî olayları ayrıntılarıyla anlatan eser, XIX. Yüzyıl Osmanlı kültür, edebiyat ve tasavvuf tarihi açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Özellikle Mevlevîlik tarihi araştırmacıları ve tasavvuf ve tarikatler tarihi çalışanlar için de öncelikli kaynak olduğunu düşündüğümüz *Defter-i Dervîşân I-II*, aynı zamanda XIX. Yüzyıl Mevlevîliğinin sağlam bilgilerle ortaya konması açısından da, önemli bir belgedir.

¹⁹⁴ *Defter-i Dervîşân I*, 83b-85b

¹⁹⁵ *Defter-i Dervîşân I*, 88b

¹⁹⁶ *Defter-i Dervîşân I*, 88b